

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра зоології

Бакалаврська робота на тему:
«Екологія вірменської скельної ящірки
(*Darevscia armeniaca*) на Житомирщині»

Допущено до захисту
рішенням кафедри
зоології (прот. № 15
від 30. IV. 2013 р.).
Зав. кафедри
проф. А. Стадник

Виконала:
студентка IV-го курсу, 43 групи
напряму підготовки 6.040102 Біологія*
Степарук Лілія Вікторівна

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
кафедри зоології ЖДУ
Мельниченко Руслана Константинівна

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Історія вивчення питання	
1.1. Загальні відомості про систематику скельних ящірок. Родина Lacertidae в фауні України	6
1.2. Історія вселення скельних ящірок на Житомирщину	23
1.3. Розмноження	26
1.4. Сезонна активність і добові міграції	30
1.5. Територіальна поведінка і соціальні відносини ящірок	31
1.6. Живлення	34
1.7. Вороги і паразити	36
Розділ II. Матеріали і методи дослідження	38
Розділ III. Особливості біології та морфології популяції вірменської скельної ящірки на Житомирщині	
3.1. Біотопічний розподіл та сезонна динаміка щільності поселення популяції партеногенетичних скельних ящірок з околиць с. Дениші Житомирського району	42
3.2. Екологічно-морфологічні особливості скельних ящірок	50
Висновки	55
Список використаної літератури	57
Резюме	64

ВИСНОВКИ

1. Вселення партеногенетичних скельних ящірок на Україну виявилось успішним. Популяція інтродукованих ящірок існує понад 40 років.
2. Скельні ящірки на Житомирщині мешкають на скелястій місцевості в урочищі річки Тетерів в околиці с.Дениші. Біотоп охоплює всю протяжність гранітних скель довжиною близько 850 м, висотою 10-25 м. На цій території можна виділити кілька ділянок, що відрізняються за своїми біотопічними характеристиками: високі відвісні скелі з численними тріщинами, заглибинами, укриттями; опори та поверхня дамби; узлісся мішаного лісу поблизу дороги та дамби; прибережна зона, ділянки з невисокою травянистою рослинністю між річкою та скелями; ділянки мішаного лісу над скелями з листяним опадом; стовбури дерев; будівлі санаторію.
3. Сезонну поведінку скельних ящірок визначають кліматичні умови та висота над рівнем моря. Ці показники відрізняються в українській і природних кавказьких популяцій. За дослідженнями 2011-2012 рр. в інтродукованій популяції скельних ящірок на Житомирщині пробудження відбувалося в кінці березня на початку квітня, а у 2013 р, у зв'язку з затяжною зимою та стійкими холодами, пробудження відбулося у другій половині квітня. Відхід на зимівлю у 2011-2012 рр. спостерігався в середині вересня – жовтні, молоді ящірки ховалися пізніше, ніж доролі.
4. Важливими факторами локальних міграції і активності скельних ящірок є погодні умови і залежність від сонячного освітлення. Зранку ящірки перебувають біля дамби, на вершинах скель, на березі річки. Ближче до середини дня, після полудня вони зосереджені біля підніжжя скель, на деревах. Ввечері ящірки найбільш активні на вершинах скель, які ще прогріває сонце. У дощову погоду ящірки ховаються в щілини скель.
5. Еколого-морфологічними пристосуваннями ящірок до лазання по скелях є: збільшення швидкості бігу, подовження кінцівок та пальців, чіпкі кігті, мозолеподібні потовщення на нижній стороні стопи. Окрім того, вузька

видовжена голова і струнке тіло допомагають цим тваринам ховатися в різні укриття серед скель.

6. Для особин з інтродукованої популяції скельних ящірок характерні такі морфометричні ознаки: довжина тіла від кінчика морди до клоаки $45,5 \pm 6,7$ мм, довжина не регенерованого хвоста $70,3 \pm 17,6$ мм, відрізок від кінчика морди до заднього краю тім'яних щитків $12,1 \pm 1,2$ мм; найбільша ширина голови на рівні барабанних щитків $7,5 \pm 1,3$ мм, висота голови в районі потиличних щитків $5,5 \pm 1,2$ мм, відношення довжини лобного щитка до його ширини $1,8 \pm 0,3$, відношення довжини потиличного щитка до його ширини $1,7 \pm 0,4$ мм.

РЕЗЮМЕ

Степарук Л.В. «Екологія вірменської скельної ящірки (*Darevscia armeniaca*) на Житомирщині» бакалаврська робота.

В роботі досліджено біотопічний розподіл, щільність поселення, сезонну та добову поведінку партеногенетичних ящірок видів *D. armeniaca* та *D. dahli*, з вселеної української популяції поблизу с. Дениші Житомирської області. Здійснено порівняльний аналіз зовнішньої морфології цих тварин.

Ключові слова: *D. armeniaca*, *D. dahli*, скельні ящірки, партеногенетичні види, інтродукція.

РЕЗЮМЕ

Степарук Л.В. «Экология армянской скальной ящерицы (*Darevscia armeniaca*) на Житомирщине» бакалаврская работа.

В работе исследованы биотопическое распределение, плотность поселения, сезонное и суточное поведение партеногенетических ящериц видов *D. armeniaca* и *D. dahli*, из вселенной украинской популяции вблизи с. Денешы Житомирской области. Осуществлен сравнительный анализ внешней морфологии этих животных.

Ключевые слова: *D. armeniaca*, *D. dahli*, скальные ящерицы, партеногенетические виды, интродукция.

SUMMARY

Steparuk L.V. «Ecology armenian rock lizard (*Darevscia armeniaca*) in Zhytomyr» bachelor thesis.

This paper investigates the biotopical distribution of the density of settlement, seasonal and daily behavior of parthenogenetic lizard species *D. armeniaca* and *D. dahli*, of the universe Ukrainian population s.Denyshi near Zhytomyr region. The comparative analysis of external morphology of these animals.

Key words: *D. armeniaca*, *D. dahli*, rock lizards, parthenogenetic species introduced species.